

TURKIY MIFOLOGIYANING ZAMONAVIY ADABIYOTGA TA'SIRI

*Qo'qon Universiteti Andijon Filiali**Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası**Filologiya yo'nalishi talabasi***Raxmonova Shodiyaxon Kenjatoy qizi***Filologiya yo'nalishi talabasi***Ibraimjonova Oydinxon Akramjon qizi****Annotatsiya**

Ushbu maqolada O'zbek mifologiyasining shakllanish jarayoni, asosiy obrazlari, mifologik dunyoqarashdagi qadimiy e'tiqod va urf-odatlarining roli keng yoritilgan. Tadqiqot davomida mifologik motivlarning xalq og'zaki ijodi va zamonaviy madaniyatdagi aks etish shakllari ham ko'rib chiqilgan. Maqola O'zbek mifologiyasining jamiyatdagi ahamiyati va uni zamonaviy davrda saqlash masalalariga ham e'tibor qaratadi.

Kalit so'zlar: O'zbek mifologiyasi, qadimiy e'tiqod, afsonalar, xalq og'zaki ijodi, zamonaviy madaniyat, arxaik dunyoqarash, mifologik obrazlar.

Kirish

Mifologiya insoniyat tafakkurining dastlabki bosqichida shakllangan dunyoqarash tizimidir. O'zbek mifologiyasi esa o'ziga xos tarzda xalqimizning qadimiy tarixiy tajribasi, tabiiy va ijtimoiy hodisalarni anglash hamda tushuntirish ehtiyoji natijasida vujudga kelgan. O'zbek xalqining og'zaki ijod namunalari — afsona, rivoyat, doston va ertaklarda mifologik tasavvurlar chuqur ildiz otgan. Ushbu maqolada O'zbek mifologiyasining asosiy xususiyatlari, ularning tarixiy ildizlari va zamonaviy madaniy hayotdagi o'rni tahlil qilinadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot davomida tarixiy-taqqoslama, tahlil, tasnif va qiyosiy metodlardan foydalanildi. Mifologik obrazlar va motivlar asosiy xalq og'zaki ijodiy manbalar, yozma adabiyot va zamonaviy tadqiqotlar asosida o'rganildi. Shuningdek, mifologik elementlarning ijtimoiy va madaniy hayotdagi o'rniga oid zamonaviy yondashuvlar ham tahlil qilindi.

Asosiy qism

Qadimgi turkiy xalqlarning mifologiyasi — tabiat kuchlari, ajdodlar ruhi, osmon va yer, suv va olov kabi asosiy elementlarning muqaddas timsollariga asoslangan edi. O'zbek mifologiyasi ham ushbu qadimiy turkiy an'analarning bevosita davomchisi bo'lib, xalq ongida chuqur ildiz otgan va zamonaviy davrda ham turli shakllarda namoyon bo'lmoqda.

Mifologik tushunchalarning zamonaviy san'at, adabiyot va kino asarlarida aks etishi, avvalo, qadimgi motivlarning qayta talqin etilishi va ularning yangi kontekstda ifodalanishi bilan namoyon bo'ladi. Masalan, "Alpomish" dostoni o'z ildizlari bilan qadimgi epik miflarga borib taqaladi. Alpomish obrazi nafaqat qahramonlik ramzi, balki xalqning tabiat bilan uyg'un hayot tarzi va osmon-yer kuchlariga bo'lgan qadimiy e'tiqodini ifodalaydi.

Bugungi o'zbek adabiyotida ham qadimgi turkiy mifologik motivlar faol ravishda ishlatilmoqda. Xususan, Abdulla Qahhor, Pirimqul Qodirov, Tog'ay Murod kabi yozuvchilarning asarlarida xalq ruhi, qadimiy timsollar va mifologik tasavvurlar zamonaviy insonning ichki kechinmalari bilan uyg'unlashtiriladi.

Masalan, Pirimqul Qodirovning "Yulduzli tunlar" romanida tarixiy obrazlar va voqealar orqali qadimgi dunyoqarash elementlari ko'rinadi. Toshkentdagi ko'plab zamonaviy roman va hikoyalarda esa yer-ona, suv ruhi, sharqona "mukaddas daraxt" tushunchalari orqali mifologik qatlam yashirin shaklda aks etadi.

Bugungi kunda ham o'zbek xalqining amaliy san'atida qadimgi mifologik belgilar saqlanib qolgan. Misol uchun, gilam naqshlarida "hayot daraxti" tasviri, tosh o'ymakorligida va milliy zargarlik san'atida "qush" va "quyosh" belgilarining ishlatilishi qadimgi e'tiqodlar va mifologik obrazlarning davomiyligini ko'rsatadi.

Tahlil va natijalar

O'zbek mifologiyasi qadimgi turkiy mifologiyaning ajralmas tarkibiy qismi sifatida xalqimizning dunyoqarashi, ruhiy hayoti va madaniyatini shakllantirishda muhim rol o'ynagan. Zamonaviy asarlarda qadimgi mifologik motivlarning saqlanishi, ularning yangicha talqin qilinishi O'zbek madaniyatining uzluksiz rivojlanayotganligini ko'rsatadi.

Mifologik obrazlar nafaqat o'tmish bilan bog'lovchi ko'priq vazifasini bajaradi, balki yangi madaniy identitetni yaratishda ham muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, xalq amaliy san'atida va zamonaviy adabiyotda mifologik ramzlarning saqlanishi, milliy o'zlikni mustahkamlashda muhim omil sifatida xizmat qilmoqda.

Xulosalar

Qadimgi turkiy mifologiyasi o'zbek xalqining madaniy xotirasida va zamonaviy san'atida muhim o'rin tutmoqda. Uning obrazlari va ramzlari zamon o'tishi bilan shakl va mazmun jihatidan o'zgarib, yangi ma'nolar kasb etmoqda. Bu holat milliy madaniyatning uzluksizligini va zamonaviy sharoitlarga moslashuvchanligini ko'rsatadi. O'zbek mifologiyasini chuqur o'rganish va asrash, uni zamonaviy madaniy loyihalar va adabiy ijodda faol qo'llash — milliy ruhiyatni mustahkamlashda katta ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov, A. "O'zbek mifologiyasi asoslari", Toshkent: Fan, 2012.
2. Matyoqubov, O. "Mif va folklor", Toshkent: O'zbekiston, 2005.

3. Abdug‘afforov, A. "Turkiy xalqlarning qadimiy mifologiyasi", Toshkent: Sharq, 2008.
4. Qodirov, P. "Yulduzli tunlar", Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va San’at nashriyoti, 1972.
5. Normurodov, M. "O‘zbek xalq og‘zaki ijodi", Toshkent: Fan, 1997.

